

UY-LÍT-XƠ^(*) TRỞ VỀ

(Trích sử thi *Ô-đi-xê*)

HÔ-ME-RƠ^(**)

KẾT QUẢ CẦN ĐẠT

- *Hiểu được trí tuệ và tình yêu chung thủy là hai phẩm chất cao đẹp của nhân vật trong sử thi Ô-đi-xê.*
- *Thấy được nghệ thuật trần thuật đầy kịch tính và cách thể hiện tâm lí, tính cách nhân vật trong đoạn trích.*

TIỂU DẪN

Theo truyền thuyết, Hô-me-rơ là nhà thơ Hi Lạp sinh ở đất I-ô-ni, ven bờ biển Tiểu Á, sống vào khoảng thế kỉ IX, thế kỉ VIII trước Công nguyên, là tác giả của hai thiên sử thi *I-li-át* và *Ô-đi-xê*. Đây là những tác phẩm văn học viết đầu tiên của nền văn học Hi Lạp cổ đại và cũng là bút tích xưa nhất trong nền văn học châu Âu, được Hô-me-rơ sáng tác dựa theo "Truyền thuyết về cuộc chiến tranh thành Tơ-roa", một sự kiện xảy ra trước thời Hô-me-rơ ba thế kỉ.

I-li-át là bài ca về thành Hi-ông (một tên khác của thành Tơ-roa) gồm 15 693 câu thơ, được chia thành 24 khúc ca. A-sin, nhân vật chính của sử thi này, được tác giả miêu tả thành một biểu tượng về sức mạnh thể chất của người Hi Lạp và cũng là hình ảnh lí tưởng của người anh hùng bộ tộc trong chiến tranh thời đại Hô-me-rơ.

Ô-đi-xê là bài ca về chàng Uy-lít-xơ, gồm 12 110 câu thơ cũng được chia thành 24 khúc ca, nối tiếp câu chuyện trong *I-li-át*. Sau khi hạ được thành Tơ-roa, Uy-lít-xơ cũng như các tướng lĩnh khác tiến hành những cuộc "hồi quán" trở về quê hương. Chàng phải lênh đênh góc biển chân trời mười năm dằng dặc mà vẫn chưa về tới quê nhà.

(*) Uy-lít-xơ là cách gọi của người La Mã (người Hi Lạp gọi là Ô-đi-xê-ux).

(**) Lâu nay quen gọi là Hô-me-rơ (Homère) theo cách gọi của người Pháp (phiên âm theo tiếng Hi Lạp là Hô-me-rôx).

Trong đoạn trích học, tất cả các tên riêng đều phiên âm theo tiếng Pháp.

Hô-me-rơ kể sử thi Hi Lạp
(Tranh của họa sĩ Pháp
thế kỉ XVIII)

Bảy năm qua, Uy-lít-xơ bị nữ thần Ca-líp-xô, vì yêu chàng, cầm giữ. Cảm thương số phận của Uy-lít-xơ, thần Dớt sai Héc-mét đến lệnh cho Ca-líp-xô phải để chàng đi. Nhưng rồi bị bão đánh chìm bè, chàng trôi dạt vào xứ Phê-a-xi. Ở đây, Uy-lít-xơ được công chúa Nô-di-ca yêu và nhà vua An-kí-nô-ốt tiếp đãi tử tế. Nhà vua muốn chàng thuật lại hành trình từ khi rời khỏi Tơ-roa. Uy-lít-xơ đã kể lại những chuyện li kì, mạo hiểm trên bước đường gian truân phiêu bạt của mình cùng đồng đội. Ví như chuyện chàng đến xứ sở những tên khổng lồ một mắt Xi-dốp, bị gã khổng lồ Pô-li-phem ăn thịt mắt sáu bạn đồng hành. Nhờ có mưu trí và lòng dũng cảm, chàng đã cùng đồng đội thoát khỏi hang của hắn... Hay chuyện thuyền của Uy-lít-xơ đã ngang qua đảo của các nàng tiên cá Xi-ren có tiếng hát du dương mê hồn nhưng vô cùng nguy hiểm... Nghe chàng kể, ai nấy vô cùng cảm phục. Nhà vua cho thuyền đưa chàng về quê hương I-tác. Về đến nhà, Uy-lít-xơ giả dạng người hành khất nên Pê-nê-lốp, vợ chàng, không nhận ra. Để trả lời sự thúc ép của bọn cầu hôn, Pê-nê-lốp thách ai giương được chiếc cung của Uy-lít-xơ và bắn một phát xuyên qua mười hai cái vòng nỏ thì sẽ lấy người đó. Tất cả bọn cầu hôn đều thất bại, Uy-lít-xơ xin được bắn và chàng đã thắng. Nhân cơ hội đó, chàng và con trai là Tê-lê-mác trừng trị bọn cầu hôn cùng những gia nhân phản bội.

Uy-lít-xơ còn phải trải qua thử thách của vợ – bí mật về chiếc giường. Chàng đã giải toả hết mọi hồ nghi của vợ khi nàng còn chưa dám tin là người chồng đã trở về và đang đứng trước mặt nàng.

Kết thúc thiên sử thi là việc nữ thần A-tê-na đứng ra hoà giải cuộc xung đột giữa những người thân thích của bọn cầu hôn với gia đình Uy-lít-xơ.

Hình tượng Uy-lít-xơ là biểu tượng về sức mạnh của trí tuệ, ý chí, nghị lực của con người cùng với khát vọng tìm hiểu, chinh phục thế giới xung quanh và niềm ước mơ một cuộc sống hoà bình, văn minh, hạnh phúc. Đồng thời Uy-lít-xơ còn là một biểu tượng đẹp đẽ của tình yêu quê hương, gia đình, của tình vợ chồng chung thủy.

Đoạn trích *Uy-lít-xơ trở về* nằm ở khúc ca XXIII, gần cuối thiên sử thi.

*
* * *

(Sau khi Uy-lít-xơ chiến thắng trong cuộc thi bắn cung và giết chết bọn cầu hôn cùng những gia nhân phản bội, nữ mẫu Ô-ri-clê lên gác gọi Pê-nê-lốp dậy, báo cho nàng biết Uy-lít-xơ, chồng nàng, đã trở về và đã trừng trị bọn cầu hôn. Nhưng Pê-nê-lốp không tin...)

Pê-nê-lốp thận trọng nói :

– Già ơi, già hãy khoan hí hửng, reo cười. Già cũng biết, nếu chàng trở về thì mọi người trong nhà, nhất là tôi và con trai chúng tôi sinh ra kia sẽ sung sướng biết bao ! Nhưng câu chuyện già kể không hoàn toàn đúng sự thực. Đây là một vị thần đã giết bọn cầu hôn danh tiếng, một vị thần bất bình vì sự láo xược bất kham và những hành động nhuốc nhơ của chúng. Vì chúng chẳng kiêng nể một ai trên cõi đời này, dù là dân đen hay người quyền quý, hễ gặp chúng là bất cứ ai cũng bị chúng khinh miệt. Vì sự bất công điên rồ của chúng, nên chúng phải đến tội đầy thời. Còn về phần Uy-lít-xơ thì ở nơi đất khách quê người chàng cũng đã hết hi vọng trở lại đất A-cai⁽¹⁾, chính chàng cũng đã chết rồi.

Nhũ mẫu Ô-ri-clê hiền thảo đáp :

– Con ơi ! Sao con dám hé răng nói vậy ? Chồng con đang ở đây, ngay tại nhà này, mà con lại không tin, nói rằng người sẽ không bao giờ về nữa ! Vậy để già nói cho con biết một dấu hiệu khác nhé, một dấu hiệu không sao cãi được : đó là cái sẹo do răng nanh trắng của một con lợn lòi húc người ngày xưa để lại. Khi già

(1) *A-cai* : miền đất phía bắc bán đảo Pê-lô-pô-ne-đơ của Hi Lạp cổ. Trước khi đánh thành To-roa, Uy-lít-xơ làm vua ở đảo I-tác, thuộc A-cai.

rửa chân cho người⁽¹⁾, già chợt nhận ra cái sẹo đó. Già đã toan mách bảo con, nhưng người đưa tay bịt miệng già lại, cấm nói, vì người đang có trong đầu óc một ý nghĩ rất khôn. Vậy con cứ đi với già. Già đem tính mệnh ra đánh cuộc với con : nếu già lừa dối con thì con cứ đem giết già đi bằng cách nào tàn ác nhất.

Pê-nê-lốp thận trọng đáp :

– Già ơi ! Dù già sáng suốt đến đâu, già cũng không sao hiểu thấu những ý định huyền bí của thần linh bất tử. Nhưng thôi, gác chuyện đó lại. Bây giờ ta hãy xuống nhà với Tê-lê-mác để xem xác chết của bọn cầu hôn và người giết chúng.

Nói xong, nàng bước xuống lầu. Lòng nàng rất dỗi phân vân : nàng không biết nên đứng xa xa hỏi chuyện người chồng yêu quý của mình hay nên lại gần, ôm lấy đầu, cầm lấy tay người mà hôn ? Khi vào đến nhà, bước qua ngưỡng cửa bằng đá, nàng đến ngồi trước mặt Uy-lít-xơ, dưới ánh lửa hồng, dựa vào bức tường đối diện, còn Uy-lít-xơ thì ngồi tựa vào một cái cột cao, mắt nhìn xuống đất, đợi xem bây giờ tận mắt trông thấy mình rồi, người vợ cao quý của mình sẽ nói gì với mình. Nhưng nàng vẫn ngồi lặng thinh trên ghế hồi lâu, lòng sùng sốt, khi thì dăm dăm âu yếm nhìn chồng, khi lại không nhận ra chồng dưới bộ áo quần rách mướp.

Tê-lê-mác bèn cất lời trách mẹ gay gắt :

– Mẹ ơi, mẹ thật tàn nhẫn, và lòng mẹ độc ác quá chừng ! Sao mẹ lại ngồi xa cha con như thế, sao mẹ không đến bên cha, vỗn vỗ hỏi han cha ? Không, không một người đàn bà nào sất đá đến mức chồng đi biên biệt hai mươi năm nay, trải qua bao nỗi gian lao, bây giờ mới trở về xứ sở, mà lại có thể ngồi cách xa chồng như vậy. Nhưng mẹ thì bao giờ lòng dạ cũng rắn hơn cả đá.

Pê-nê-lốp thận trọng đáp :

– Con ạ, lòng mẹ kinh ngạc quá chừng, mẹ không sao nói được một lời, mẹ không thể hỏi han, cũng không thể nhìn thẳng mặt người. Nếu quả thật đây chính là Uy-lít-xơ, bây giờ đã trở về, thì con có thể tin chắc rằng thế nào cha con và mẹ cũng sẽ nhận được ra nhau một cách dễ dàng, vì cha và mẹ có những dấu hiệu riêng, chỉ hai người biết với nhau, còn người ngoài không ai biết hết.

Nghe nàng nói vậy, Uy-lít-xơ cao quý và nhẫn nại mỉm cười. Rồi người vội nói với Tê-lê-mác những lời có cánh⁽²⁾ như sau :

(1) Uy-lít-xơ giả dạng ông già hành khất đến cung điện của Pê-nê-lốp, kể rằng có biết Uy-lít-xơ và đã tả đúng chàng. Do đó, để tỏ lòng mến khách, theo tục lệ, Pê-nê-lốp sai Ô-ri-clê rửa chân cho ông già này.

(2) *Lời có cánh* : lời bay bổng ; lối nói hình ảnh thường thấy trong sử thi Hô-me-rơ nhằm ca ngợi nhân vật giàu trí thông minh nên lời lẽ như được chấp thêm đôi cánh có sức bay cao, bay xa.

– Tê-lê-mác, con ! Đừng làm rầy mẹ, mẹ còn muốn thử thách cha ở tại nhà này. Thế nào rồi mẹ con cũng sẽ nhận ra, chắc chắn như vậy. Hiện giờ cha còn bản thủ, áo quần rách rưới, nên mẹ con khinh cha, chưa nói : "Đích thị là chàng rồi !". Nhưng về phần cha con ta, ta hãy bàn xem nên xử trí thế nào cho ổn thoả nhất. Nếu có ai giết chết một người trong xứ sở, chỉ một người thôi, và dù kẻ bị giết chẳng có ai báo thù cho nữa, thì người ấy cũng phải rời bỏ cha mẹ, đất nước, trốn đi. Huống hồ chúng ta đây, chúng ta đã hạ cả thành lũy bảo vệ đô thị⁽¹⁾ này, giết các chàng trai của những gia đình quyền quý nhất ; tình huống ấy, cha khuyên con nên suy nghĩ.

Tê-lê-mác chậm rãi đáp :

– Cha thân yêu, việc này xin để tùy cha định liệu, vì xưa nay cha vẫn là người nổi tiếng khôn ngoan, không một kẻ phàm trần nào sánh kịp. Về phần chúng con, chúng con sẽ hết lòng hăng hái phù tá cha, và xin cha tin rằng chỉ nói trong phạm vi sức lực của con, con cũng không phải là người kém gan dạ.

(Uy-lít-xơ bảo mọi người đi tắm rửa, rồi mặc quần áo đẹp, ca múa cho người ngoài làm tượng trong nhà làm lễ cưới, dặn ai nấy giữ kín chuyện cho đến khi cha con lui về trang trại của La-éc-tơ⁽²⁾ rồi sẽ bàn tính sau, Uy-lít-xơ cũng đi tắm)

Khi Uy-lít-xơ từ phòng tắm bước ra, trông người đẹp như một vị thần. Người lại trở về chỗ cũ, ngồi đối diện với Pê-nê-lốp, trên chiếc ghế bành ban nãy, rồi nói với nàng :

– Khốn khổ ! Hẳn là các thần trên núi Ô-lem-pơ đã ban cho nàng một trái tim sắt đá hơn ai hết trong đám đàn bà yếu đuối, vì một người khác chắc không bao giờ có gan ngỗ cách xa chồng như thế, khi chồng đi biển biệt hai mươi năm trời, trải qua bao nỗi gian truân, nay mới trở về xứ sở. Thôi, già ơi ! Già hãy kê cho tôi một chiếc giường để tôi ngủ một mình, như bấy lâu nay, vì trái tim trong ngực nàng kia là sắt.

Pê-nê-lốp thận trọng đáp :

– Khốn khổ ! Tôi không coi thường, coi khinh ngài, cũng không ngạc nhiên đến rối trí đâu. Tôi biết rất rõ ngài như thế nào khi ngài từ già I-tác ra đi trên chiếc thuyền có mái chèo dài. Vậy thì, Ô-ri-clê ! Già hãy khiêng chiếc giường chắc chắn ra khỏi gian phòng vách tường kiên cố do chính tay Uy-lít-xơ xây nên, rồi lấy da cừ, chăn và vải đẹp trải lên giường.

(1) Hạ cả thành lũy bảo vệ đô thị : ở đây có nghĩa là đã giết chết bọn cầu hôn, những người quyền quý của đô thị.

(2) La-éc-tơ : bố của Uy-lít-xơ.

Nàng nói vậy để thử chồng, nhưng Uy-lít-xơ bỗng giật mình nói với người vợ thân trọng :

– Nàng ơi, nàng vừa nói một điều làm cho tôi chột dạ. Ai đã xê dịch giường tôi đi chỗ khác vậy ? Nếu không có thần linh giúp đỡ thì dù là người tài giỏi nhất cũng khó lòng làm được việc này. Nếu thần linh muốn xê dịch đi thì dễ thôi, nhưng người trần dù đang sức thanh niên cũng khó lòng lay chuyển được nó. Đây là một chiếc giường kì lạ, kiến trúc có điểm rất đặc biệt, do chính tay tôi làm lấy chứ chẳng phải ai. Nguyên trong sân nhà có một cây ô-liu⁽¹⁾ lá dài ; nó mọc lên, khoẻ, xanh tốt và to như cái cột. Tôi kẻ vạch gian phòng của vợ chồng mình quanh cây ô-liu ấy, rồi xây lên với đá tảng đặt thật khít nhau. Tôi lợp kĩ gian phòng, rồi lắp những cánh cửa bằng gỗ liền, đóng rất chắc. Sau đó tôi chặt hết cành của cây ô-liu lá dài, cố đẽo thân cây từ gốc cho thật vuông vắn rồi nạy đường mực, làm thành một cái chân giường và lấy khoan khoan lỗ khắp xung quanh⁽²⁾. Tôi bào tất cả các bộ phận đặt trên chân giường đó, lấy vàng bạc và ngà nạm vào trang trí, và cuối cùng tôi căng lên mặt giường một tấm da màu đỏ rất đẹp. Đó là điểm đặc biệt mà tôi vừa nói với nàng. Nhưng nàng ơi, tôi muốn biết cái giường ấy hiện còn ở nguyên chỗ cũ, hay đã có người chặt gốc cây ô-liu mà dời nó đi nơi khác.

Người nói vậy, và Pê-nê-lốp bủn rủn cả chân tay, nàng thấy Uy-lít-xơ tả đúng mười mười sự thật. Nàng bèn chạy ngay lại, nước mắt chan hoà, ôm lấy cổ chồng, hôn lên trán chồng và nói :

– Uy-lít-xơ ! Xin chàng chớ giận thiếp, vì xưa nay chàng vẫn là người nổi tiếng khôn ngoan. Ôi ! Thần linh đã dành cho hai ta một số phận xiết bao cay đắng vì người ghen ghét ta, không muốn cho ta được sống vui vẻ bên nhau, cùng nhau hưởng hạnh phúc của tuổi thanh xuân và cùng nhau đi đến tuổi già đầu bạc. Vậy giờ đây, xin chàng chớ giận thiếp, cũng đừng trách thiếp về nỗi gặp chàng mà thiếp không âu yếm chàng ngay. Thiếp luôn luôn lo sợ có người đến đây, dùng lời đường mật đánh lừa, vì đời chẳng thiếu gì người xảo quyệt, chỉ làm điều tai ác... Giờ đây, chàng đã đưa ra những chứng cứ rành rành, tả lại cái giường không ai biết rõ, ngoài chàng với thiếp và Ác-tô-rít, một người thị tì của cha thiếp cho khi thiếp về đây, và sau đó giữ cửa gian phòng vách tường kiên cố của chúng ta. Vì vậy chàng đã thuyết phục được thiếp và thiếp phải tin chàng, tuy lòng thiếp rất đa nghi.

(1) Cây ô-liu (olivier) : loại cây vùng Địa Trung Hải có quả ép ra dầu để ăn

(2) Uy-lít-xơ khoan lỗ ở chân giường để lắp các thành giường.

Uy-lít-xơ và Pê-nê-lốp
(Tranh cổ Hi Lạp. Tư liệu của Hoàng Hữu Đản)

Nàng nói vậy, khiến Uy-lít-xơ càng thêm muốn khóc. Người ôm lấy người vợ xiết bao thân yêu, người bạn đời chung thủy của mình mà khóc dầm dề.

Dịu hiền thay mặt đất, khi nó hiện lên trước mắt những người đi biển bị Pô-dê-i-đông⁽¹⁾ đánh tan thuyền trong sóng cả gió to, họ bơi, nhưng rất ít người thoát khỏi biển khơi trắng xóa mà vào được đến bờ ; mình đây bọt nước, những người sống sót mừng rỡ bước lên đất liền mong đợi ; Pê-nê-lốp cũng vậy, được gặp lại chồng, nàng sung sướng xiết bao, nàng nhìn chồng không chán mắt và hai cánh tay trắng muốt của nàng cứ ôm lấy cổ chồng không nỡ buông rời.

(HÔ-ME-RÔ – Ô-đi-xê, theo bản dịch ra văn xuôi của
PHAN THỊ MIẾN, NXB Văn học, Hà Nội, 1983)

HƯỚNG DẪN HỌC BÀI

1. Hãy kể tóm tắt câu chuyện trong đoạn trích. Đoạn trích có thể chia ra mấy phần ? Nội dung của mỗi phần là gì ?
2. Qua đoạn trích, anh (chị) thấy nhân vật Pê-nê-lốp là người như thế nào ? Hãy tìm và phân tích một số chi tiết để làm sáng tỏ nhận xét đó (chú ý định ngữ "thận trọng" bốn lần đi kèm với tên nhân vật Pê-nê-lốp).
3. Anh (chị) hãy nhận xét về cách miêu tả tâm lí nhân vật sử thi của Hô-me-rô qua đoạn văn : "Nói xong, nàng bước xuống lầu [...] dưới bộ áo quần rách mướp".

(1) Pô-dê-i-đông : thần Biển trong thần thoại Hi Lạp.

4. Lời đáp của Pê-nê-lốp với Tê-lê-mác : "Con ạ, lòng mẹ kinh ngạc quá chừng [...] người ngoài không ai biết hết" có phải chỉ nói với Tê-lê-mác không ? Cũng như câu nói của Uy-lít-xơ với con trai : " Tê-lê-mác, con ! [...] "Đích thị là chàng rồi !" [...]" có phải chỉ để nói với Tê-lê-mác không ? Cách nói như vậy có ý nghĩa gì ? Anh (chị) hiểu thế nào về cái "mỉm cười" của Uy-lít-xơ ?
5. Ba nhân vật Ô-ri-clê, Tê-lê-mác và Pê-nê-lốp đều có những lời ca ngợi giống nhau về phẩm chất của Uy-lít-xơ. Sự đề cao phẩm chất ấy nói lên đặc điểm gì của tác phẩm sử thi *Ô-đi-xê* ?
6. Ở đoạn văn "Dịu hiền thay mặt đất [...] không nở buông rời", Hô-me-rơ đã sử dụng biện pháp nghệ thuật gì ? Hình ảnh "mặt đất" và "người đi biển" nói lên tâm trạng gì của Pê-nê-lốp ?

BÀI TẬP NÂNG CAO

Phân tích đoạn trích *Uy-lít-xơ trở về* như một màn kịch nhỏ : có *mâu thuẫn* và *xung đột*, có *phát triển*, có *đỉnh điểm*, có *mở nút*.

TRI THỨC ĐỌC - HIỂU

• Sử thi *Ô-đi-xê* và hình tượng Uy-lít-xơ

Chịu sự chi phối của thế giới quan thần linh chủ nghĩa (quan niệm coi vạn vật đều có linh hồn), với trí tưởng tượng phóng khoáng, năng khiếu quan sát tinh tế, Hô-me-rơ đã sáng tạo nên thiên sử thi đồ sộ mang một không khí huyền ảo, có cốt truyện thống nhất hoàn chỉnh, có nhân vật chính với tính cách nhất quán. Tác phẩm được thể hiện bằng thứ ngôn ngữ trang trọng, tràn đầy những định ngữ, ẩn dụ, những so sánh liên tưởng, mang vẻ đẹp riêng của sử thi và tạo nên sức hấp dẫn mạnh mẽ kì lạ. Những điều đó đã trở thành khuôn mẫu cho loại hình sử thi cũng như thể loại tiểu thuyết phiêu lưu của nhiều thế hệ nhà văn sau này.

Ô-đi-xê được viết vào giai đoạn chiến tranh kết thúc, người Hi Lạp bắt đầu bước vào công cuộc xây dựng hoà bình. Họ khát khao mở rộng địa bàn sang phía tây Địa Trung Hải (Nam Ita-li-a, đảo Xi-xin, dọc bờ biển Bắc Phi,...). Trong sự nghiệp khám phá, chinh phục thế giới biển cả bao la và bí hiểm đó, ngoài sự quả cảm, đòi hỏi phải có những phẩm chất mới thuộc sức mạnh bên trong con người như : thông minh, tinh táo, mưu chước, khôn ngoan,... Hình tượng Uy-lít-xơ chính là sự lí tưởng hoá sức mạnh kì diệu của trí tuệ con người.

Nêu *trí tuệ* lên thành phẩm chất cao nhất của nhân vật, Hô-me-rơ đã nhận thức được một cách sáng suốt yêu cầu của thời đại mình.

Ô-đi-xê cũng được viết vào giai đoạn người Hi Lạp già từ chế độ công xã thị tộc, bước vào ngưỡng cửa của chế độ chiếm hữu nô lệ ; họ bắt đầu xây dựng *gia đình* – hình thái đầu tiên của xã hội mới. Gia đình hình thành, hôn nhân một vợ một chồng xuất hiện, đòi hỏi phải có những quan hệ tình cảm mới : tình yêu quê hương, tình vợ chồng chung thuỷ, tình chủ – khách, tình chủ – tớ, v.v.

Dựng lên những *mẫu mực về quan hệ tình cảm* khi hình thái gia đình xuất hiện để góp phần củng cố và phát triển nó, một lần nữa, Hô-me-rơ là một thiên tài dự báo cho thời đại ông.

• Nhân vật văn học

Nhân vật văn học là *hình tượng con người* (dù dưới hình thức loài vật hay cây cỏ,...) *được miêu tả trong tác phẩm văn học*. Đó là sản phẩm của trí tưởng tượng sáng tạo của nhà văn chứ không có trong thực tế, mặc dù nhà văn có thể sử dụng nguyên mẫu của thực tế (Ví dụ : chị Dậu, lão Hạc, Đế Mèn,...).

Người đọc sẽ dễ nhận ra được nhân vật văn học trong tác phẩm là do nhân vật thường có tên, lai lịch, ngoại hình, có hành động, ngôn ngữ, ý nghĩ. Các yếu tố này lại được thể hiện bằng nhiều chi tiết cụ thể, sinh động, gợi cảm. Do đó, phân tích các yếu tố vừa nêu là có thể nắm bắt được nhân vật.

Nhân vật văn học không thể tồn tại cô lập mà có nhiều *quan hệ* với các nhân vật khác. Nhân vật văn học thường bộc lộ mình qua *cốt truyện*. Vì thế, phân tích cốt truyện và mối quan hệ của nhân vật đó với các nhân vật khác trong tác phẩm giúp ta hiểu rõ được nhân vật văn học.

Nhân vật văn học thường có tính cách và số phận. Thông qua tính cách và số phận nhân vật, nhà văn bày tỏ mối quan tâm sâu sắc của mình đối với con người và cuộc đời.